

AZƏRBAYCANIN MÜSTƏQİL HÜQUQİ DÖVLƏT QURUCULUĞUNDA HEYDƏR ƏLİYEVİN DÖVLƏTÇİLİK SİYASƏTİ

Açar sözlər: Heydər Əliyev, hüquqi dövlət quruculuğu, dövlətçilik siyasəti, müstəqil dövlət, azadlıq ideyaları, müttəfiqlik münasibətləri, dövlətçilik prinsipləri

Ключевые слова: Гейдар Алиев, строительство правового государства, государственная политика, независимое государство, идеи свободы, союзнические отношения, принципы государственности

Keywords: Heydar Aliyev, building of legal state, state policy, independent state, ideas of freedom, allied relations, principles of statehood

XX əsrin II yarısından XXI əsrin başlanğıcına qədərki dövrü Azərbaycan tarixinin Heydər Əliyev əsri adlandırmaq olar. Məhz böyük mütəfəkkir və siyasətçi, bacarıqlı dövlət xadimi və diplomat, vətənpərvər və müdrik insan olan Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında Azərbaycan xalqı tərəqqi tapmış, tarixi nailiyyəti olan dövlət müstəqilliyinə qovuşmuşdur.

Müstəqil Azərbaycan dövlətçiliyi haqqındakı ideya və müddəalar Heydər Əliyevin zəngin siyasi-hüquqi fikrinin zirvəsini təşkil etmişdir. Ölkəmizin milli dövlətçilik ənənələrinin qurulmasında və inkişafında misilsiz xidmətləri olan dahi rəhbər Heydər Əliyevin həyatı və siyasi fəaliyyəti ən yeni tariximizdə müstəsna yer tutur.

Müstəqillik və azadlıq ideyaları və onların reallığa qovuşması hər bir xalqın milli və mənəvi sərvətidir. Ona görə də müstəqilliyə can atan hər bir xalq onun mənəvi payı kimi bu sərvətin sahibi olmaqda tam haqlıdır. Azərbaycan xalqının Ümummilli Lideri Heydər Əliyev göstərirdi ki, müstəqilliyin əldə olunması nə qədər çətindirsə, onun saxlanması, daimi, əbədi olması bundan da çətindir [1, s.7].

Bu fikirlə də Ümummilili Liderimiz Heydər Əliyev Azərbaycanın inkişafı naminə qətiyyətlə, yorulmadan, usanmadan çalışmışdır. Onun bu əzmi nəticəsində hələ 1969-1982-ci illərdə Azərbaycana rəhbərlik etdiyi vaxtlarda ölkəmiz abadlaşan, günü-gündən inkişaf edən bir məmləkətə çevrilmişdi. Keçmiş sovetlər dönəmində ölkənin iqtisadi və sosial inkişafı istiqamətində atdığı mühüm addımlar, 1993-cü ildə yenidən Azərbaycana rəhbərlik etdiyi dövrdə daha da gücləndi. Ölkəmizin tərəqqisi, inkişafı, dünya birliyində özünə layiqli yer tutması, mövqeyinin daha da möhkəmləndirilməsi Ulu Öndər Heydər Əliyevin əməyinin nəticəsi oldu.

Azərbaycan xalqı öz azadlığını və müstəqilliyini ədə etdikdən sonra, düşmənləri tərəfindən təcavüzə məruz qaldı. Respublikamızın güclənməsi, onun dünya dövlətləri ilə bir sırada durması bir xalqın oyanışı, milli özünüdərk idi.

Heydər Əliyev 1979-cu ildə etdiyi bir məruzəsində tərbiyəni elm adlandırır, bu elmin təşkilini yüksək vətəndaşlıq borcu sayırdı [2, s.58]. Ulu Öndərimiz Heydər Əliyevin elmi uzaqgörənliyi, Azərbaycanda dövlətçilik şüurunun gücləndirilməsinə yönəldilmiş fəaliyyəti nəticəsində müstəqillik əldə edilməsindən sonra öz bəhrəsini verdi.

Dünyanın müxtəlif ölkələrində məskunlaşmış 50 milyonluq azərbaycan xalqı Azərbaycan Respublikası ilə fəxr edir və öz milli məniyyətinə güvənən xalqımız dünyanın hər yerində həmrəylik nümayiş etdirir.

Azərbaycan xalqına sədaqətlə xidmət etmiş Heydər Əliyevin başçılığı ilə azadlığını və müstəqilliyini qoruyub saxlamış dövlətimiz getdikcə möhkəmlənir.

Heydər Əliyev söyləyirdi: “Müstəqilliyimizi daimi etmək, ərazilərimizi bütün təcavüzlərdən-bugünkü və gələcək təcavüzlərdən qorumaq üçün cəmiyyətimizə, xalqımıza milli birlik, mənəvi həmrəylik, vətəndaş həmrəyliyi lazımdır” [5].

Yüksək insani keyfiyyətlərinə, dövləti mükəmməl idarəetmə bacarığına, xalqa xidmət mədəniyyətinə görə Heydər Əliyev dünyada nadir tarixi şəxsiyyətlər sırasındadır. Bu məqamda Türkiyənin Baş naziri mərhum Bülənd Ecevitin söylədiyi bir fikri xatırlatmaq yerinə düşərdi: “Qüdrətli öndərsiz bir millət heç nəyə nail ola bilməz. Heydər Əlirza oğlu Atatürk qədər qüdrətli bir türkdür. Heydər Əlirza oğlu min ildən bir yetişən dahilərdəndir” [4,s.17].

Təbii ki, görkəmli şəxsiyyət Heydər Əliyevin ağına, bacarıq və uzaqgörənliyinə, siyasətinə qibtə edərək bunu etiraf edən bir çox dünya liderləri olmuşdur. ABŞ-ın sabiq prezidenti Bill Klinton söyləmişdir: “Demokratiya və bazar iqtisadiyyatı yolu ilə gedən müstəqil dövlət kimi Azərbaycanın son illər möhkəmlənməsində, iqtisadi islahatların aparılmasında və bu işdə böyük uğurlar əldə edilməsində Prezident Heydər Əliyevin xidmətlərini yüksək qiymətləndirirəm....

Prezident Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycan müstəqillik yolunda qarşılaşdığı çətinliklərin dəf edilməsində böyük müvəffəqiyyətə nail olmuşdur” [4, s. 15].

1990-cı il qanlı yanvarda törədilən faciədən sonra M.Qarabaçovun göstərişlərinə itaət etməyən milli liderimiz Heydər Əliyevin Bakıda yaşamasına imkan vermədilər. Onun ağılından və zəngin təcrübəsindən istifadə etmək istəmədilər. Azərbaycan xalqının sevimli oğlu bu səbəbdən də Naxçıvana pənah gətirdi, az vaxtda Naxçıvan Muxtar Respublikasının idarəçiliyini öz əlində cəmləşdirdi. O öz fəaliyyəti dövründə Bakıdakı rəhbərlərdən fərqli olaraq cəsarətli göstərişlər verdi. Birinci növbədə respublikamızın adındakı “Sovet” və “sosialist” sözləri götürüldü. Naxçıvan ərazisi Naxçıvan Muxtar Respublikası adlandırıldı. Bu addım hər şeydən

əvvəl SSRİ dövlət başçılarına ünvanlanmış bir mesaj idi. Hər an öz həyatını təhlükə qarşısında qoyan Ulu Öndər başqalarının da bu cür hərəkət etməsini istəyirdi. SSRİ rəhbərliyi Heydər Əliyevin cəsarəti qarşısında aciz idi. Sonra, Heydər Əliyev Azərbaycan Xalq Cumhuriyyətinin üç rəngli bayrağının Naxçıvan Muxtar Respublikasının bayrağı kimi qəbul edilməsi məsələsini həll etdi. Sovet İttifaqı Kommunist Partiyasının partiya hegomonluğuna son qoyuldu. Bütün dünya azərbaycanlılarının bu azadlıq mübarizəsində iştirakını təmin etmək üçün ilk dəfə olaraq 31 dekabr dünya azərbaycanlılarının həmrəylik günü elan edildi.

1991-ci ildə Azərbaycan xalqı öz azadlığını və müstəqilliyini bərpa etdiyi vaxtlarda böyük sınaqlarla qarşılaşdı. Hələ müstəqilliyimizin ilk dövrlərini yaşadığımız illərdə xüsusilə təhlükəli vəziyyət yaranmışdı. 1993-cü ilin iyun ayında təcavüzkar Ermənistanla müharibə nəticəsində ağır məğlubiyyət dövrü başlamışdı. Düşmən “böyük ermənistan” yaratmaq xülyasını reallaşdırmaq üçün Qarabağ torpaqlarını ələ keçirdi. Öz fəaliyyətsizlikləri ilə hamını heyrətə gətirən “başbilənlərimiz” vəziyyəti düzgün qiymətləndirə bilmədilər. Azərbaycanın müstəqilliyini istəməyən böyük dövlətlər ölkəmizlə üz-üzə dayanmışdı, insanlarımız qorxu içərisində yaşayırdı. Belə bir vaxtda xalqın təkidli tələbi ilə Heydər Əliyev dövlətimizin idarə olunmasını həyata keçirmək üçün Bakıya dəvət olundu. Ölkəmizin üzərini qara buludların aldığı çətin bir vaxtda, xalqın çağırışına səs verərək, onu düşər olduğu bu bələdan yalnız Heydər Əliyev xilas edə bilərdi və bu belə də oldu. Xalqın təkidi və istəyi ilə Heydər Əliyev Bakıya dəvət olundu. Heydər Əliyev ikinci dəfə Azərbaycana rəhbərlik etməyə qərar verdi.

Azərbaycan xalqı Heydər Əliyevin fəaliyyətini maraqla izləyir və ona dəstək olmağa çalışırdı.

1993-cü il iyunun 15-də Azərbaycan Respublikası Parlamentinin üzvü seçildi, daha sonra isə ümumxalq səsverməsi yolu ilə prezident seçildi və bu məsuliyyətli vəzifəni üzərinə götürdü. Elə bunun bariz nümunəsi də göz qarşısında olduğu üçün xalq Onu 1998-ci ildə keçirilən prezident seçkilərində dəstəkləyərək yenidən prezident görmək istədi.

Heydər Əliyev çıxışlarının birində qeyd edirdi ki, biz müstəqil dövlət şəraitində yaşayırıq. Amma bir nəzər salın, görün bu üç ildə Azərbaycan xalqının başına nə kimi bəlalar gəlibdir. 1993-cü ilin iyun ayında Azərbaycan Respublikası vətəndaş müharibəsi həddinə gəlib çıxmışdır. Bunun qarşısını xalqın iradəsi, Azərbaycanın mütərəqqi qüvvələrinin birliyi aldı, qardaş qanı töküldü, böyük çətinliklərə məruz qaldıq, lakin vətəndaş müharibəsinin qarşısı alındı. Bir il keçmədi ki, ayrı-ayrı cinayətkar qruplar Azərbaycanı parçalamaq, dağıtmaq üçün yeni təxribatlara əl atdılar, dövlət çevrilişi etməyə cəhd göstərdilər, bunların da qarşısı alındı [3, s. 395].

Heydər Əliyev Azərbaycana rəhbərlik etdiyi vaxtlarda bir çox lahiyələrə imza atdı. 1991-ci ilin 16 dekabrında Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sədri Heydər Əliyev dünya

azərbaycanlılarının birliyini yaratmağın əhəmiyyətini nəzərə alaraq dekabrın 31-ni Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəylik Günü elan etdi. 31 dekabr tarixinin Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəylik Günü elan olunması barədə qərara imza atılması dövlətçilik tariximizin ən mühüm hadisələri sırasında yer alır.

Heydər Əliyevin müstəqil dövlətçilik siyasəti nəticəsində 1994-cü il sentyabrın 20-də xarici dövlətlərin iri neft şirkətləri ilə “Əsrin müqaviləsi” imzalandı. Eyni zamanda 1994-cü ildə Ermənistan ilə Azərbaycan arasında atəşkəsin elan olunmasına, 1995-ci ildə Konstitusiyanın qəbul edilməsinə, Şərqlə Qərbi birləşdirən qədim İpək Yolunun bərpa edilməsinə və digər mühüm əhəmiyyətli işlərin həyata keçirilməsinə nail olundu. Dahi şəxsiyyət Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə 1995-ci il noyabrın 12-də qəbul edilmiş müstəqil Azərbaycanın ilk Konstitusiyasında demokratik, hüquqi dövlət quruculuğu və insan haqlarının qorunması dövlətimizin ali, strateji məqsədi kimi önə çıxarılıb. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının təmin edilməsini dövlətimizin ali məqsədi kimi bəyan etmişdir. Bu məqsədə nail olmaq üçün dövlətimizdə ümumbəşəri dəyərlərə və inkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsinə əsaslanan qanunvericilik bazası yaradılmışdır.

Heydər Əliyev 1998-ci il yanvarın 22-də ölüm hökmünün ləğv olunması haqqında təşəbbüslə çıxış etmişdir. Bununla bağlı Milli Məclisə müraciətində cinayət-hüquq siyasətini hərtərəfli təhlil edərək ədalət, azadlıq, humanizm və insanpərvərlik kimi yüksək idealları rəhbər tutmaqla ölkədə ölüm cəzasının ləğv edilməsi qənaətinə gəldiyini bildirmiş, bu tarixi bəyanatın zəruriliyini əsaslandırmışdır. Milli Məclis dövlət başçısının ölüm hökmünün ləğvi ilə əlaqədar təklifini dəstəkləmiş və 1998-ci il fevralın 10-da bu tarixi qərarı qəbul etmişdir. Ölüm hökmünün ləğvi ilə Azərbaycanın adı Şərqdə ilk olaraq bu cəzanı ləğv edən ölkə kimi tarixə düşdü.

Tarixə nəzər salsaq görərik ki, hələ 1969-cu ildə Heydər Əliyevin Azərbaycan rəhbərliyinə gətirilməsindən sonra Azərbaycanın inkişafı və əbədi olması üçün necə əzmlə çalışmışdır. Həmin dövrlərə misal olaraq qədim Şuşa şəhərimizin tənəzzüldən necə xilas olduğunu, daha da inkişaf etdiyini, tarixi abidələrin bərpası və azalmaqda olan əhalisinin sayının artmasını danılmaz bir fakt kimi göstərmək olar. Belə ki, 1969-cu ildə Ulu Öndər Heydər Əliyev Azərbaycan rəhbərliyinə gətirildikdən sonra Şuşa yenidən dirçəlməyə başladı, Şuşanın sosial-iqtisadi və mədəni həyatının dirçəldilməsi üçün mühüm tədbirlər həyata keçirildi, eləcədə geniş quruculuq işləri vüsət almağa başlamışdı. Ümummilli Liderimiz söyləmişdir: “...Şuşa Azərbaycanın ən əziz və böyük tarixi bir guşəsidir. Şuşanı yaradanlar, Şuşa şəhərini quranlar, Şuşa qalasını tikənlər Azərbaycan torpağının sahibləri olublar və Qarabağda Azərbaycan torpağının daim qorunması, saxlanması üçün Şuşa şəhərini, qalasını yaradıblar. Bu, Azərbaycan xalqının, əcdadlarımızın yaratdığı böyük abidədir, şəhər deyil, böyük bir tarixi abidədir” [6]. Bu da Heydər Əliyevin öz tarixi keçmişinə bağlılığını, Vətəninə, torpağına olan böyük məhəbbət və

hörmətindən irəli gələn şəxsiyyətə sahib olmasını bir daha sübut edir. Ulu Öndərin bu cür diqqət və qayğısı təkcə Şuşa şəhərinə deyil, bütövlükdə Azərbaycanın hər bir bölgəsinin inkişafında özünü həmişə göstərmişdir. O, Azərbaycanın inkişafı üçün daima çalışmış və bu istiqamətdə çox böyük işlər görmüşdür. Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərlik etdiyi vaxtda dövlətimiz üçün böyük əhəmiyyət kəsb edən belə tarixi faktları daha çox saya bilərik. Bu gün də Onun siyasi kursunun davamçısı olan möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyev bu yolda inamla, əzmlə addımlayır. Ali baş komandanımız rəşadətli Azərbaycan ordusu ilə birgə, ata vəsiyyətini yerinə yetirərək Azərbaycanın 28 illik həsrətinə son qoydu, 44 gün davam etmiş İkinci Qarabağ müharibəsini (Vətən müharibəsini) qlobal pandemiyanın baş verdiyi şəraitdə böyük zəfərlə başa çatdırdı.

Xüsusi olaraq qeyd edək ki, Ulu Öndərin layiqli davamçısı İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə 2021-ci il iyunun 15-də Şuşa şəhərində Azərbaycan və Türkiyə arasında müttəfiqlik münasibətləri haqqında Bəyannamə imzalanmışdır.

Bizim üçün mühüm mənəvi əhəmiyyət kəsb edən Şuşa şəhərində, Türkiyə və Azərbaycan Respublikası arasında müttəfiqlik münasibətləri haqqında Bəyannamənin imzalanması mühüm tarixi hadisə kimi yaddaşlarımıza həkk olundu. Şuşa Bəyannaməsinin məhz Azərbaycan xalqının Qurtuluş günü 15 iyun tarixinə və Qarabağ, Zəngəzur üçün çox vacib sayılan Qars müqaviləsinin 100-cü ildönümünə təsadüf etməsinin xüsusi rəmzi mənası var [7].

Bununla da cənab Ali baş komandan və güclü Azərbaycan xalqı Ulu Öndərin aşağıda söyləmiş olduğu kalamını bir daha təsdiq etmiş oldular.

Xalqına sədaqətlə xidmət edən Heydər Əliyev demişdir: “Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi əbədi olacaqdır, sarsılmaz olacaqdır, dönməz olacaqdır!”

Ulu Öndərin uzaqgörənliklə söylədiyi bu fikirlər öz real təsdiqini tapdı. Belə ki, bu gün erməni işğalından azad olunmuş Azərbaycan torpağı tam olaraq, bütöv olaraq müstəqilliyini qoruyub saxlayır və qürur duyduğumuz üçrəngli bayrağımız azad Şuşamızda dalğalanır.

Bu gün müstəqil Azərbaycan dövlətinin yaşaması, qüdrətli ölkə kimi təşəkkül tapması ümummilli lider Heydər Əliyevin məqsədyönlü fəaliyyətinin nəticəsidir. Xüsusi olaraq qeyd edək ki, Heydər Əliyev zəngin maddi və mənəvi dəyərlər, milli dövlətçilik konsepsiyası, siyasi və iqtisadi cəhətdən etibarlı dayaqqlar üzərində olan güclü Azərbaycan dövlətinin əsasını qoymuşdur.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Heydər Əliyev “Müstəqillik yolu”. Tərtib edənlər Şahlar Əsgərov. Səlahəddin Xəlilov. Bakı, 1997
2. Heydər Əliyev “Fəal həyat mövqeyinin formalaşdırılması: mənəvi tərbiyənin təcrübəsi və aktual problemləri”. Bakı, 1997
3. Heydər Əliyev “Müstəqilliyimiz əbədidir” II kitab. Bakı, 1997
4. Hüseynov F. Qayıdışdan doğan böyük dirçəliş. Bakı: Elm və təhsil, 2021, 128 s.
5. **Ümummilli lider Heydər Əliyev**
<http://files.preslib.az › toplu › umummilli lider>
6. Şuşa Azərbaycanın ən əziz və böyük tarixi olan bir guşəsidir
<https://qanuninfo.az ...>
7. Zaur Məmmədov - Şuşa Bəyannaməsi ilə bağlı təhlilim....
<https://sw-ke.facebook.com ...>

AZƏRBAYCANIN MÜSTƏQİL HÜQUQİ DÖVLƏT QURUCULUĞUNDA HEYDƏR ƏLİYEVİN DÖVLƏTÇİLİK SİYASƏTİ XÜLASƏ

XX əsrin II yarısından XXI əsrin başlanğıcına qədərki dövrü Azərbaycan tarixinin Heydər Əliyev əsri adlandırmaq olar. Məhz böyük mütəfəkkir və siyasətçi, bacarıqlı dövlət xadimi və diplomat, vətənpərvər və müdrik insan olan Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında Azərbaycan xalqı tərəqqi tapmış, dövlət müstəqilliyinə nail olmuşdur.

Müstəqil Azərbaycan dövlətçiliyi haqqındakı ideya və müddəalar Heydər Əliyevin zəngin siyasi-hüquqi fikrinin zirvəsini təşkil etmişdir. Azərbaycan xalqına sədaqətlə xidmət etmiş Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə azadlığını və müstəqilliyini qoruyub saxlamış dövlətimiz getdikcə möhkəmlənmişdir.

Yüksək insani keyfiyyətlərinə, dövləti mükəmməl idarəetmə bacarığına, xalqa xidmət mədəniyyətinə görə Heydər Əliyev dünyada nadir tarixi şəxsiyyətlər sırasındadır. Bu gün müstəqil Azərbaycan dövlətinin yaşaması, qüdrətli ölkə kimi təşəkkülə tapması ümummilli lider Heydər Əliyevin məqsədyönlü fəaliyyətinin nəticəsidir. Xüsusi olaraq qeyd edək ki, Heydər Əliyev zəngin maddi və mənəvi dəyərlər, milli dövlətçilik konsepsiyası, siyasi və iqtisadi cəhətdən etibarlı dayaqclar üzərində olan güclü Azərbaycan dövlətinin əsasını qoymuşdur.

Гюнай Алиева

Научный сотрудник отдела

«Уголовного права и уголовного процесса»

Института Права и Прав Человека НАНА

ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПОЛИТИКА ГЕЙДАРА АЛИЕВА В ПОСТРОЕНИИ НЕЗАВИСИМОГО ПРАВОВОГО ГОСУДАРСТВА - АЗЕРБАЙДЖАН РЕЗЮМЕ

Период со второй половины XX века до начала XXI века можно назвать веком Гейдара Алиева в истории Азербайджана. Именно под руководством Гейдара Алиева, великого мыслителя и политика, способного государственного деятеля и дипломата, патриота и мудреца, азербайджанский народ процветал и добился государственной независимости.

Идеи и положения о независимой государственности Азербайджана составляли вершину богатой политической и правовой мысли Гейдара Алиева. Под руководством Гейдара Алиева, верно, служившего азербайджанскому народу, наше государство, сохранившее свою свободу и независимость, стало сильнее.

Гейдар Алиев является одной из редких исторических личностей в мире благодаря своим высоким человеческим качествам, совершенному умению управлять государством, культуре служения народу. Сегодня существование независимого Азербайджанского государства, его становление как могущественной страны является результатом целенаправленной деятельности общенационального лидера Гейдара Алиева. Следует отметить, что Гейдар Алиев заложил фундамент сильного Азербайджанского государства, основанного на богатых материальных и нравственных ценностях, концепции безальтернативной государственности, политически и экономически надежных основах.

Gunay Aliyeva

Research associate of the department of
"Criminal law and criminal procedure"

of Institute of the Law and Human rights of ANAS

HEYDAR ALIYEV'S STATE POLICY IN BUILDING OF AN INDEPENDENT LEGAL STATE OF AZERBAIJAN SUMMARY

The period from the second half of the XX century to the beginning of the XXI century can be called the Heydar Aliyev century of the history of Azerbaijan. It was under the leadership of Heydar Aliyev, a great thinker and politician, a capable statesman and diplomat, a patriot and a wise man, that the people of Azerbaijan prospered and achieved state independence.

The ideas and provisions on the independent statehood of Azerbaijan formed the peak of Heydar Aliyev's rich political and legal thought. Under the leadership of Heydar Aliyev, who faithfully served the people of Azerbaijan, our state, which has preserved its freedom and independence, has become stronger.

Heydar Aliyev is one of the rare historical figures in the world due to his high human qualities, perfect ability to manage the state, culture of service to the people. Today, the existence of the independent Azerbaijani state, its formation as a powerful country is the result of the purposeful activity of national leader Heydar Aliyev. It should be noted that Heydar Aliyev

laid the foundation of a strong Azerbaijani state based on rich material and moral values, the concept of statehood without alternatives, politically and economically reliable foundations.